

ظرفیت خط‌مشی‌گذاری عمومی کلیه توسعه‌یافتگی ملی

مؤلفین

دکتر حسن دانایی‌فرد

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس

دکتر سید یعقوب حسینی

عضو هیئت علمی دانشگاه خلیج فارس

دکتر علی اصغر فانی

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس

سرشناسه	داناتی فرد، حسن، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	ظرفیت خطمشی گذاری عمومی کلید توسعه یافتگی ملی/ نگارندگان حسن دانایی فرد، سید یعقوب حسینی، علی اصغر فانی.
مشخصات نشر	تهران: صفار، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۹۲ ص.: مصور، جدول، نمودار.
شابک	978-964-388-387-4
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	نمایه .
موضوع	سیاست گذاری
موضوع	سیاست فرهنگی
موضوع	سیاست علمی
موضوع	سیاست اجتماعی
موضوع	سیاست اقتصادی
شناسه افزوده	حسینی، سید یعقوب، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده	فانی، علی اصغر، ۱۳۳۳ -
رده بندی کنگر	۱۳۹۱: ۴۱۳/۵۲: H۹۷
رده بندی دیویی	۳۶۱/۶۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۹۱۶

پهرستنه یسی پیش از انتشار: انتشارات صفار

نام کتاب	ظرفیت خطمشی گذاری عمومی کلید توسعه یافتگی ملی
مؤلف	دکتر حسن دانایی فرد - دکتر سید یعقوب حسینی - دکتر علی اصغر فانی
طرح جلد	فرهاد کمالی
لیتوگرافی	گنج شایگان ① ۵۵۴۰۲۱۸۴
چاپخانه	گنج شایگان ② ۵۵۴۰۳۴۷۸
شمارگان	۱۱۰۰ نسخه
نوبت چاپ	دوم - بهار ۱۳۹۶
قیمت	۱۱۰۰۰ ریال
ناشر	انتشارات صفار
مرکز پخش	خیابان انقلاب - روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران - بازارچه کتاب - ط ۳۰۰۰۵۳۱۱ تلفن: ۶۶۴۰۸۴۸۷ ① خیابان انقلاب - روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران - بازارچه کتاب - طبقه اول پخش کتاب بینش ① ۶۶۴۹۶۲۹۹ کتابفروشی صفا ① ۶۶۹۷۸۸۴۶

۳۰۰۰۵۳۱۱

www.saffarpublishing.com

www.Eshraghi.ir

Email: saffar_publishing@yahoo.com

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۳۸۸-۳۸۷-۴

ISBN 978-964-388-387-4

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر، یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

مدیریت واحد تولید انتشارات صفار: ۰۹۱۲-۱۰۷۳۰۰۳

فهرست مطالب

۱۳	فصل اول: تأملی بر پارادایم دولت و پارادایم حکمرانی
۱۴	مقدمه
۱۵	پارادایم دولت و پارادایم حکمرانی
۲۰	چیستی و مفهوم ظرفیت
۲۸	خلاصه فصل
۲۹	فصل دوم: ظرفیت ملی خطمشی گذاری
۳۰	مقدمه
۳۰	رویکردهای مختلف به مفهوم ظرفیت
۳۲	ظرفیت ملی خطمشی گذاری
۳۳	ظرفیت غیر حاکمیتی
۳۵	ظرفیت حاکمیتی
۳۸	ظرفیت ملی خطمشی گذاری توسعه
۴۱	خلاصه فصل
۴۳	فصل سوم: ظرفیت رسانه
۴۴	مقدمه
۴۵	حوزه عمومی دموکراتیک
۴۷	اهمیت رسانه
۴۸	نقش های رسانه
۴۹	نقش مراقبت و نظارت
۵۰	نقش دستور کار
۵۰	نقش دروازه بانی
۵۳	رسانه و توسعه
۵۵	خلاصه فصل
۵۷	فصل چهارم: ظرفیت احزاب سیاسی
۵۸	مقدمه
۵۸	ویژگی های احزاب سیاسی
۶۰	گونه شناسی احزاب
۶۱	کارکردهای اجتماعی و سیاسی احزاب
۶۴	احزاب و گروه های ذی نفوذ
۶۵	خلاصه فصل
۶۷	فصل پنجم: ظرفیت سازمان های پژوهشی
۶۸	مقدمه

۶۸ کانون های تفکر
 ۷۱ دامنه پژوهش کانون های تفکر
 ۷۲ خلاصه فصل
 ۷۳ فصل ششم: ظرفیت گروه های ذی نفوذ
 ۷۴ مقدمه
 ۷۵ انواع گروه های ذی نفوذ
 ۷۶ هدف گروه های ذی نفوذ
 ۷۷ عوامل مؤثر بر میزان نفوذ گروه های ذی نفوذ
 ۷۸ روش های اعمال نفوذ گروه های ذی نفوذ
 ۷۸ خلاصه فصل
 ۸۱ فصل هفتم: ظرفیت شهروندان
 ۸۲ مقدمه
 ۸۲ مشارکت شهروندان
 ۸۳ انواع مشارکت
 ۸۷ مشارکت و توسعه
 ۸۹ خلاصه فصل
 ۹۱ فصل هشتم: ظرفیت بخش خصوصی
 ۹۲ مقدمه
 ۹۲ ظرفیت بخش خصوصی در کشورها
 ۹۳ عوامل اثرگذار بر روی ظرفیت بخش خصوصی
 ۹۶ تعامل بخش خصوصی و خط مشی گذاری
 ۹۷ خلاصه فصل
 ۹۹ فصل نهم: توسعه
 ۱۰۰ مقدمه
 ۱۰۱ چرایی توسعه
 ۱۰۳ شکل گیری توسعه پایدار
 ۱۰۶ شاخص های اندازه گیری توسعه
 ۱۱۸ خلاصه فصل
 ۱۱۹ فصل دهم: تحلیل وضعیت کشورها
 ۱۲۰ مقدمه
 ۱۲۲ چارچوب فلسفی و جهت گیری پژوهش
 ۱۲۲ شیوه انجام پژوهش (صیغه پژوهش)
 ۱۲۲ نوع پژوهش از حیث مکانی
 ۱۲۳ راهبردهای پژوهش

۱۲۳	جامعه آماری و نمونه آماری
۱۲۵	متغیرهای پژوهش
۱۲۶	روش گردآوری داده‌ها
۱۲۸	پایایی و روایی داده‌ها
۱۳۷	همسازسازی مقیاس‌های اندازه‌گیری داده‌ها
۱۳۸	روش تحلیل داده‌ها
۱۳۸	وضعیت کشورها
۱۵۲	آزمون روابط بین متغیرهای پژوهش
۱۵۹	وضعیت کشور ایران
۱۶۴	خلاصه فصل
۱۶۷	پیوست‌ها
۱۶۸	معرفی برخی از سازمان‌های منتشرکننده اطلاعات بین‌المللی
۱۶۸	شاخص توسعه انسانی
۱۶۸	شاخص توسعه مرتبط با جنسیت
۱۶۹	شاخص توانمندسازی جنسیتی
۱۷۰	شاخص آزادی اقتصادی
۱۷۱	شاخص شکاف جنسیتی
۱۷۲	شاخص آزادی اقتصادی جهان
۱۷۳	شاخص اچ
۱۷۳	شاخص دموکراسی
۱۷۴	شاخص یکپارچگی جهانی
۱۷۵	شاخص توسعه جهانی
۱۷۶	گزارش رقابت‌پذیری جهانی
۱۷۶	شاخص دولت الکترونیکی و مشارکت الکترونیکی
۱۷۷	یونسکو
۱۷۸	مؤسسه رتبه‌بندی وبومتریک دانشگاه‌های جهان
۱۷۸	شاخص سهولت کسب و کار
۱۷۸	مؤسسه فریزر
۱۸۰	مؤسسه اکونومیست
۱۸۱	مؤسسه پژوهشی لگاتوم
۱۸۲	بانک جهانی
۱۸۴	منابع

کلام آغازین

واژه «سرمایه» یکی از واژه‌های متداول در ادبیات اقتصادی و سیاسی است. علت به کارگیری این واژه به اهمیت و نقش آن در تولید برمی‌گردد که در کنار سایر عوامل تولید، ستاده‌های واقعی تولیدی را رقم می‌زنند. تحول در این عنصر کلیدی نقش عظیمی در تولید ملی کشورها داشته است اما کارکرد این عنصر در اعصار مختلف، متفاوت بوده است.

در ابتدا، «سرمایه طبیعی» بود. بر این اساس کشوری را دارای سرمایه می‌دانستند که نفت و گاز و یا سایر منابع طبیعی خدادادی فراوانی داشت. این نوع از سرمایه را سرمایه طبیعی نام نهاده‌اند. در سال‌های اخیر از سرمایه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های دیگری نیز سخن به میان آمده است. «سرمایه‌های انسانی»، «سرمایه اجتماعی»، «سرمایه فرهنگی» و «سرمایه انسانی» از جمله رویکردهای نوین به سرمایه است. سرمایه‌دانشی نسبت به سرمایه‌های پیشین اهمیت چشمگیرتری به خود گرفته است. زه‌بن و نفت و گاز در ذات خود ثروت‌آفرین نیستند بلکه «سرمایه‌دانشی» کلید ثروتمندی ملی است. بر مبنای دیگر مدعی‌اند که رمز پیشرفت کشورها در «سرمایه انسانی» است، بنابراین از سرمایه انسانی سخن می‌گویند و عده‌ای سرمایه اجتماعی و فرهنگی را شاه‌کلید پیشرفت ملی می‌انند.

نگارندگان کتاب، نوعی سرمایه‌داری جدید را مطرح می‌کنند. بر این باور هستند که بقیه سرمایه‌ها در قالب آن معنا و مفهوم می‌یابد. نویسندگان مدعی‌اند که رمز شکل‌گیری هر نوع سرمایه‌داری در شکل‌گیری نوعی سرمایه کلیدی است که به عنوان آن را «سرمایه‌داری خط‌مشی‌ای (سیاستی)» دانست. کشور ثروتمند و توسعه‌یافته دارای «سرمایه‌داری خط‌مشی‌ای (سیاستی)» است. علت توسعه‌یافتگی کشورها را باید در این سرمایه جستجو کرد و سایر سرمایه‌ها فرع این سرمایه حساس و کلیدی هستند. بر اساس ادعای این کتاب، هرچه ظرفیت خط‌مشی‌گذاری ملی کشوری بالاتر و غنی‌تر باشد، اطلاق عنوان کشور سرمایه‌دار به آن بیشتر صادق است. کتاب حاضر عناصر این ظرفیت ملی را واکاوی می‌کند و ادعا دارد بین ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری و میزان و یا درجه توسعه‌یافتگی نوعی همبستگی وجود دارد.

مطالب کتاب، در کلی‌ترین شکل، در سه بخش تنظیم گردیده است؛ در بخش نخست، مفاهیم پارادایم حکمرانی و پارادایم دولت معرفی شده و سپس از منظر پارادایم حکمرانی، مفهوم ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری مورد توجه قرار گرفته است. این بخش خود مشتمل بر دو

فصل است که در فصل نخست، کلیات موضوع طرح شده و در فصل دوم به معرفی مفهوم ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری پرداخته شده است. در این فصل مفهوم ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری خود به دو بخش ظرفیت حاکمیتی و ظرفیت غیرحاکمیتی تقسیم شده است. در بخش دوم کتاب که دربرگیرنده بخش اعظم کتاب است، عناصر مفهوم ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری مورد بررسی قرار گرفته است. این بخش از کتاب دربرگیرنده هفت فصل است و به معرفی اجزاء ظرفیت غیرحاکمیتی پرداخته است.

ظرفیت رسانه‌ها و ظرفیت احزاب سیاسی در فصل سوم و چهارم مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این دو فصل به نقش و اهمیت رسانه‌ها و احزاب سیاسی در کارکرد درست ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری می‌پردازند. ظرفیت تحلیلی خط‌مشی‌های وضع شده در یک کشور تحت تأثیر ظرفیت نهادهای پژوهشی و کانون‌های تفکر است. این موضوع در فصل پنجم کتاب مورد توجه قرار گرفته است. موضوع گروه‌های ذی‌نفوذ (گروه‌های فشار) در فصل ششم کتاب مورد بررسی قرار گرفته است و در فصل هفتم و هشتم کتاب، به ظرفیت بخش خصوصی و ظرفیت شهروندان و نقش آنها در سیاست طرح خط‌مشی‌گذاری پرداخته شده است. موضوع مشارکت و بسترسازی برای بخش خصوصی از جمله مواردی هستند که در این دو فصل مورد توجه قرار گرفته‌اند. در فصل نهم کتاب نیز به موضوع توسعه توجه شده است و علاوه بر رویکردهای مختلف به توسعه، شاخص‌های توسعه نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در بخش آخرین کتاب نیز شاخص‌های مرتبط با عناصر ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری شناسایی شده و رابطه بین توسعه‌یافتگی و ظرفیت ملی خط‌مشی‌گذاری با رویکرد آماری مورد آزمون قرار گرفته است. علاوه بر آن وضعیت کشور ایران در مقایسه با دیگر کشورها در این فصل آورده شده است. این مطالب در فصل دهم آورده شده است. پیوست‌های کتاب به معرفی پایگاه‌هایی می‌پردازد که از آن طریق می‌توان آمار مربوط به توسعه و وضعیت کلی کشورها را در شاخص‌های متفاوت به دست آورد.

انجام این مهم را مدیون دوستان و همکارانی هستیم که به نوعی در زندگی‌مان حضور داشته‌اند، در همین جا از تمامی این بزرگواران سپاسگزاری می‌کنیم. از دانشجوی خوب کارشناسی ارشد دانشگاه خلیج فارس خانم شهلا یوسفی که این نوشتار را خوانده و در رفع کاستی‌های آن کوشیده‌اند تشکر می‌کنیم. این اثر به مانند هر اثر دیگری خالی از کاستی نبوده و امید می‌رود تا اندیشه‌ورزان حوزه نظر و عمل، کاستی‌ها را به نگارندگان منعکس کنند.